

TÜRK DENİZCİLERİNİN ATLAS OKYANUSU'NDAKİ HAREKATI

AFİF BÜYÜKTUĞRUL

Emekli Tümamiral

“Garp Ocakları” adı altında Türk denizcilerinin yaptıkları harekattan söz etmek istiyorum. Bunlar Cezayir, Trablusgarp ve Tunus limanlarına dayanarak ilk önce Batı Akdeniz’de sonra da Kuzey Atlantik’te korsanlık yapan denizcilerdi. Tekil olarak Kuzey Batı Afrika kıyılarına yerleşip korsanlıklara başlamışlardır. Sonradan, mütareke yıllarında Atatürk’ün yaptığı gibi, Barbaros’un büyük kardeşi Oruç Reis bunları bir araya getirerek tek bir güçlü donanma biçimine getirmiştir¹. Bunların en ünlüleri Barbaros Hayrettin, Turgut Reis, Kılıç Ali Paşa, Barbaros oğlu Hasan Bey Murad, Aydın, Burak ve Kalafat Memi reisler, Mezomorta Hüseyin Paşa ve bunlar gibi pek çoklarıydı².

Bunların yaşadığı dönemde dünyanın deniz ticareti korsanların etkisinde olduğu için³ ve deniz mücadeleleri de denizlere sahip çıkmak hedefine yöneldiği için⁴ İstibdat ve İkinci Meşrutiyet tarihçileri, bu gerçeğe kulak asmayarak “Deniz tarihi, denizcilerin tarihidir⁵” mütaleasıyla onların Atlas Okyanusundaki hareket etkilerini pek Osmanlı tarihinin içine almamışlardı. Bundan ötürü İkinci Meşrutiyetin deniz tarih yazarı Ali Şükrü Bey, 1917 yılında “Türklerin

¹ Garp Ocakları denizciliğine ilişkin ayrıntılı bilgiler için bakınız: İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu yayımı, 1954 Cilt 1, Sayfa 249-258 ve Osmanlı Tarihi, Cilt III, Sayfa 293-305, 1954, Amiral Afif Büyüktuğrul: Osmanlı Deniz Harp Tarihi, Cilt I, Sayfa 280-285 Deniz Kuvvetleri yayımı, 1970.

² Bütün tarih kitapları (Özellikle Tahsin Yılmaz Öztuna: Türkiye Tarihi, Hayat yayımları).

³ Bahriye Nezareti’nin 1917 yılı Mecmua-i Seneviye-i Bahriye dergisindeki yazısı, sayfa 315.

⁴ Fioravanzo: I Liberta Dei Mari (Deniz bağımsızlığı Roma 1942)

⁵ Bu ifadenin kanutlarını Türk Tarih Kongresinde açıklamıştım (Yedinci Tarih Kongresi tutanakları Sayfa 1020-1021).

hangi tarihte dış denizlere çıktıkları ve orada ne yaptıkları gereği biçimde bilinmemektedir” diye yazmıştı⁶.

Halbuki gene İngiliz tarihçisi Paul Wittek'ten şunları okuyacaktık: “On üçüncü yüzyıl başında Selçukluların denizlere kavuşmasıyla Müslüman korsanlar Küçük Asya (Anadolu) kıyılarında mükemmel dayanak noktaları elde ettiler ve Pamphylia ve Lykia kıyılarının bu eski korsanlık çiftliğinin gizli köşelerinde ve bucaklarında servet aradılar...”⁷. 1849 yılından itibaren Osmanlı donanmasında hizmet alıp danışmanlık yapan İngiliz Amirali Adolphe Slaide de bu donanmaların ta 18 inci yüzyıl sonuna kadar tek başlarına İngiliz ve Fransız donanmalarıyla mücadele ettiklerini belirtmişti⁸. Belki de Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını uzatan neden Garp Ocağı denizcilerinin bu hareketleriydi. Çünkü Fransa ve İngiltere'nin Doğu Akdeniz'e geçmelerini denizcilerin bu saldırı hareketleri geciktirmişti.

Osmanlı Devleti de Garp Ocağı denizcilerinden gereği biçimde yararlanamadı. Derya kaptanlığını denizcilerin elinden koparan saraylı vezirler donanmayı bir strateji değil kaptan paşa eyaletinden vergi toplamak hedefine yönelik olarak kullanıyorlardı. Nitekim makamda bulunan Helvacı Mustafa Paşa Ege Denzinde vergi toplarken Venedik donanmasının Ege Denzine girdiğini haber alınca Ahır-ı Sefer-i derya diye donanmasını Haliç'e kaçırvermişti. Durumu, onun yerine derya kaptanlığı makamına getirilen Garp Ocaklı denizci Mezomorta Hüseyin Paşa, Koyun Adaları deniz muharebesini yaparak kurtarmıştı.

Devlet donanması ne kadar geleneğini kaybetmiş ise Garp Ocağı denizcileri kendi filolarını zamanın teknik gelişmelerine uyarak kifayyetli olarak kullanmışlardı. Örneğin yeni icat Kalyon tipi gemileri Garp Ocağı denizcileri hemen uyguladıkları halde saraylı vezirler, bu tip gemileri 1645-1669 Girit Muharebesinin sonunda kabul etmişti.

Osmanlı Devletinde derya kaptanlığı saraylı vezirlere intikal ettikten sonra, esasen, bu devletin iki ayrı donanması olmuştu. “Devlet Donanması” denebilecek olan İstanbul'daki donanma ve

⁶ Ali Şükrü: Mecmua-i Seneviye-i Bahriye 315, 1917.

⁷ Paul Wittek: Menteşe Beyliği (T. T. K. yayımı, 1944) (O. Ş....).

⁸ Adolphe Slaide: Müşavir Paşa'nın Türkiye Seyahatnamesi (Ali Rıza Seyfi çevirisi, Genkur IX uncu Şube (Deniz Eğitim) yayımı, 1945).

“çevre donanması” denebilecek Garp Ocağı filoları. Bütün kitaplar Osmanlı donanmasının gelişmesinden “Selim III donanması”, “Sultan Aziz donanması”, “İkinci Meşrutiyet donanması” diye söz edeceklerdi. Başka devletlerin deniz tarihi kitaplarında ise, örneğin “Kral Henry donanması”, “Kraliçe Elizabeth donanması” diye bir kayıt yoktu. Bunun anlamı Osmanlı Devleti hiçbir zaman gelenekli bir donanmaya sahip olmamış, bir hükümdarın yaptığı donanmayı öteki berbat etmişti.

Halbuki korsan döneminin denizciliği o kadar önemli idi ki, İtalyan Cumhuriyetlerinden Venedik ve Ceneviz'den başka Floransa Cumhuriyeti bile denizcilerine korsanlık yaptırıyor, bu korsanlar bazen Malta Şövalyeleri ve Papa denizcileriyle işbirliği yaparak Osmanlı deniz ulaştırmasına, kıyılarına ve adalarına saldırılar yaparak Osmanlı Devletine çok zararlı oluyorlardı. ⁹ 1645-1669 Girit Savaşında da Osmanlı donanmasına ne zaman saraylı vezirler komuta etmiş ise o muharebe kaybedilmiş; hangi muharebeyi Garp Ocaklı denizciler idare etmiş ise o muharebe kazanılmıştı. Ama; kişisel yarardan olacak saraylı derya kaptanlığı, padişahların bu makamı denizcilerden başkasına vermeyiniz diye ferman çıkarmasına rağmen saraylı vezirler donanmanın yakasını bırakmamışlardı ¹⁰.

Garp Ocakları denizciliğine ilişkin bu kadar ön bilgi verdikten sonra Ali Şükrü Bey'in 1917 yılı Mecmua-i Seneviye-i Bahriye dergisinde çıkan yazıyı, bu yazının eski Türkçe olmasından ötürü, buraya aynen nakledilmesinde tarih araştırmacıları için büyük yarar umduk:

TÜRKLERİN DIŞ DENİZLERDEKİ HAREKÂT-I BAHRİYESİ (DENİZ HAREKATI)

Berberiye korsanlarına dair güzel bir tarih yazan Stanley Lein Paul kitabının başında diyor ki:

“Üç yüz yıldan fazla bir zaman için Avrupa'nın tüccar milletleri ticaretlerini sürdürmek ya da sürdürmemek için korsanların emrine tabi olmuşlardır.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi Cilt III, Sayfa 147, 1954.

¹⁰ Ali Haydar Alpagut: Tarih-i Bahri Sayfaları, eski Türkçe, Bahriye Nezaretî yayımı, 1918 (?).

Barbaros Hayrettin'in, İmparator Beşinci Charles'in¹¹ bütün kuvvetlerine karşı koyduğu zamandan on dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarına kadar Türkler dar denizlerin tam anlamıyla efendisiydiler. Eski zamanlarda Venedikliler, Geneviz ve Pisalılar, son zamanlarda da İngiliz, Fransız, Felemenk, Danimarka, İsveç ve Amerika hükümetleri ya muntazam haraçlar vererek ya da değerli hediyeler bahşederek Türklerden güvenlik satın alırlardı”.

Stanley Lein Paul'dan aldığımız yukarıdaki sözleri Akdeniz'i üç yüzyıldan fazla bir süre kasıp kavuran Türk korsanlarının ne yaradılıştta, ne kuvvet ve kudrette adamlar olduğunu anlatmak için aldık. Akdeniz'de ta önceden beri çeşitli milletlere mensup birçok korsanlar gelip geçtiği halde içlerinde yabancı hükümetlerden uzun müddet haraç alanlar yalnız Türk korsanlarıdır.

Türk korsanlarının Akdeniz'e ait olan menkıbeleri bir dereceye kadar saptanmıştır. Fakat bu yiğitlerin dış denizlerde aynı derecede kahramanlık gösterdiklerini bilen içimizde pek azdır.

Evet, Akdeniz'i pek dar gören kahraman Türk denizcileri çeşitli kez Cıbralta Boğazından çıkmış ve al bayraklarını herkesin hayretleri içinde Atlas Okyanusu'nun gök renkli suları üzerinde dalgalandırmışlardır.

Türklerin dış denizlere hangi tarihte çıktıkları ve ne yaptıkları henüz gereği biçiminde bilinmemektedir. İlerde aydın kişilerin yapacakları araştırmaların bu tarafları aydınlatacağını umut ederim. Bizim bugün Türklerin dış denizlerdeki faaliyetlerine ilişkin olarak bildiklerimiz –rast gele öteden beriden toplama– parça parça bazı olaylardan ibarettir ki bunların arasındaki boşlukları doldurmak, sıra ve ilişkileri saptayarak muntazam ve müteselsil bir tarih biçimine sokmak için hem zaman hem de büyük çalışma özverileri ister.

Şimdi biz, bu, parça parça dediğimiz olayları belirtmekle yetineceğiz.

Stanley Lein Paul, on yedinci yüzyılın başlangıcını Türklerin dış denizlere çıkmalarının yaklaşık bir başlangıcı olarak kabul ediyor ve diyor ki:

“On yedinci yüzyıl başında korsanların tabiyelerinde dikkate değer bir gelişme meydana geldi: Bunlar artık pek az kadirga yapı-

¹¹ Beşinci Charles on altıncı yüzyılda İspanya ve Güney İtalya (Aragon) Kralı ve Alman İmparatorudur. Barbarosla Akdeniz egemenlik yarış ve mücadelesine girmiş; özellikle Kuzey Batı Afrika kıyılarında çarpışmıştır.

yorlar, asıl önemi parça yelkenlere veriyorlardı. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp tersaneleri yeni biçim gemi yapımını öğrenmekte olan amele ile kaynaşıyordu.”

Stanley Lein Paul bundan sonra Cezayir’de bu yeni tip gemiyi yapan ustanın adının Flanderli Simon Danzer olduğunu söylerken Tunus’ta da Memiş adlı Yunan asıllı bir reis olduğunu ekliyor¹². İhtimal ki bir mühendis olan bu Yunanlı reis bizim tarihçilerin “Kalafat Memi” dedikleri reistir. Lein Paul bu değişiklik ve gelişmeyi başlıca iki nedene dayıyor:

“Biri, kadırgalarda kürek çekmek için Hıristiyanlardan yeteri sayıda esir alınmaması ve ücretli kürekçi bulmanın aşırı harcamalara mal olması.

İkincisi de İspanyol kıyılarına akın amacıyla yapılmış olan ufak teknelerin 1610 tarihinde Endülüs’te bulunan son parti Arapların kovulması üzerine artık işe yarayamamalarıdır” diyor. Bizim kanularımıza göre bu nedenler pek de makul esaslara dayanmıyor. Çünkü Türk korsanlarının bu tarihten sonra da binlerce Hıristiyan esir aldıkları tarih boyunca saptanmıştı. Gerçi Arapların Endülüs’ten kovulmaları, korsanları İspanya kıyılarına yaptıkları akınlarda kendilerine rehberlik ederek kolayca amaçlarına ulaşmaya yardımcı olan yardımcılardan yoksun bırakmıştır. Fakat bu yoksunluk korsanlara, ellerindeki hızlı ve manevra kabiliyeti pek çok olan tekneleri bırakacak kadar etkili olmamış olsa gerektir.

Bizce en önemli ve başlıca neden korsanların yıllardan beri soyup soğana çevirdikleri Akdeniz kıyılarında kendilerini memnun edecek derecede bol kaynak kalmaması ve, tam tersi, altın hazinelerinin dış denizler yoluyla Amerika kıtasından gelmekte olmasıdır. Fakat bu hazinelere el atmak için dış denizlere çıkmak ve uzun süre denizlerde kalmak lazım gelmiştir. Bu ise doğal olarak ufak teknelerle kabil olmayacaktır. Çünkü ufak tekneler kürekle hareket ettik-

¹² Bu dönemde Hıristiyan yazarlar din sorunlardan ötürü Türklerden söz etmeği istemedikleri için Memi Reis’e “Rum du” diyebilir. Nitekim Prof. Manfroni de “İtalyan deniz kuvvetleri tarihini yazarken, henüz kifayetsiz olarak denize çıkmamış İngiltere ve Fransa’nın, adlarını da sıralayarak İtalyan denizci kullandıklarını belirttiği halde bu devletlerin hizmete aldıkları Türk denizcilerinden söz etmemiştir. Fakat, adını hatırlayamadığım Kara Harp Okulu coğrafya öğretmeni, Kristof Kolomb’un Amerika’yı, kapısındaki Türk nöbetçi sayesinde keşfettiğini iddia eder.

leri için uzun seferlerde sayıları yüzlere varan kürekçileri beslemek pek zor; bundan başka levazım ne kadar çok olursa tekneleri yürütmek için harcanacak kuvvet de o derecede çok olacaktı.

Halbuki büyük gemiler yelkenle hareket ettikleri için yelken doğal olarak yemek içmek istemiyordu. Fazla olarak küçük tekneleri yürüten kollar gibi yorulmayacakları için gemilere istedikleri kadar erzak ve cephane yükleyebileceklerdi. İşte korsanların gemi değiştirmelerinin asıl nedeni de Lein Paul tarafından ikinci, üçüncü derecede bir neden olarak görülmüştü.

Bununla beraber Türklerin dış denizlere çıkmak için kesinlikle gemi değiştirmek zorunda olduklarını da iddia edemeyeceğiz. Çünkü daha aşağıda göreceğimiz İngiliz belgelerinde Türklerin İngiltere sularında yaptıkları harekâta kullandıkları gemi tiplerinin “Gali - Kadırğa” oldukları yazılıdır. Özellikle Baltimur’u vuran korsanların sakin bir havada kürekle kanala çıktıkları, adı geçen vurgunu canlandıran bir şiirin dilimize çevirisinden anlaşılmaktadır.

Bana kalırsa Türkler dış denizlere ellerinde var olan teknelerle çıktılar. Lakin yeni gelişmeler konusunda gafil ve cahil davranmadıkları için gemi mimarisindeki gelişmelerinde, parça yelken kullanmak konusunda da geç kalmadılar.

Dış denizlerde¹³ deniz üslerinden yüzlerce, binlerce mil uzaklarda harekât yapan korsanların gördükleri işlerdeki değerleri hakkıyla takdir edebilmek için, ilk önce, tekneleri bilmek ve tanımak gerekir. O tarihte Türk korsanlarının kullandıkları gemiler çoğunlukla kadirğa adı verilen uzun, dar ve alçak bordalı hafif teknelerden ibaretti. Gerçi bunlardan başka büyük ve yüksek tekneler de kullanıyor idiyse de bunların sayıları kadirğalara oranla pek azdı. Kadirğaların kaimeden kaimeye¹⁴ boyları 165-170 kadem, enleri 21-22 kadem, baş yükseklikleri 10-11 kadem, kış irtifaları 17-18 kadem ve kemere irtifaları da 5-6 kademdi.

O tarihlerde, yâni on yedinci yüzyıl başında Türklerin elinde var olan daha büyük tekneleri “Fortenbah” şöyle anlatıyor:

“Bu gemiler yüksek bordalı, kuvvetli, on sekiz yirmi toplu olup tepeden tırnağa silahlandırılmış 60 kadar muharibe malik idiler.

¹³ Dış denizler deyimi: Atlas Okyanusu ...

¹⁴ Kaimeden kaimeye deyimi: Geminin başından ve arkasından deniz düzeyine doğru indirilen mevhum dikey çizgi ...

Bu gemilere hücum etmek pek tehlikeli oluyordu. Bordaları çok yüksek olduğu için kendilerine yaklaşan Hıristiyan gemilerinin üstüne yukardan aşağıya o kadar şiddetli ateş yağdırıyorlardı ki, o gemi için teslim olmak ya da batmaktan başka çare kalmıyordu. Eğer düşman, Türklerin top ateşinden kurtularak bu gemilere gizlice yaklaşacak olursa Türkler üst güverteden el humbaraları atarak düşman gemisini tutuşturuyorlardı.

Eğer düşman bir aralık Türk gemisine yanaşmaya olanak bulursa bu hareket Türklerin tuzağına düşmekten başkası olmuyordu. Geminin bel tarafını korsanlardan temizlemiş olsalar bile, Türkler, pek çok yüksek olan baş ve kış kasaralarından¹⁵ bunların üzerine yağmur gibi mermi yağdırmaya başlıyor; zamanı gelince kapılardan hızla düşmanlarının üzerine atılıyorlardı. Hem cepheden hem de yandan yapılan bu ani hücum Hıristiyanları şaşkırtı; kılıçlar, yatağanlar, baltalar işlemeğe başladılar. Sonucun nereye varacağını ise söylemeye hacet yoktu...”

Şimdi Fortenbah'ın yukarıdaki ifadesinden biz başka bir şey daha anlıyoruz. Bu da Türklerin büyük gemilerinin öteki düşman gemilerine oranla teknik üstünlüğe malik olmasıdır. Lein Paul'un Türklerin büyük gemi yapımını Hıristiyanlardan öğrendiklerine ilişkin iddialarını kabul ederek Fortenbah'ın anlatışlarıyla karşılaştıracak olursak Türklerin, bu konuda, öğretmenlerini geri bıraktıkları anlaşılacaktır.

1616 yılında İngiltere'nin İspanya Büyükelçisi Sir Francis-Tun'un Buckingham Dukasına yazdığı aşağıdaki mektup Türk korsanlarının yeni yaptıkları teknelerden kurulu iki filodan birinin Cıbralta Boğazı dışında ötekinin de aynı boğazın içinde faaliyette bulunduğunu anlatıyor:

“Berberiyeye korsanlarının kuvvet ve cesareti gerek Akdeniz'de gerekse dış denizlerde o dereceyi buldu ki İspanya'nın kral sarayında bunların faaliyetlerine ilişkin hergün gelen raporlar kadar sıkıntı ve üzüntü yaratan hiçbir olay olmuyordu. Herbiri 200-400 ton ağırlığındaki kırk parçadan kurulu olup, komutan gemilerinin büyüklüğü 500 tondan fazlaydı. Bu müthiş filo iki tümene bölünmüştü.

¹⁵ Kasara: Geminin baş ve arka taraflarında güverteye paralel yükseklikte yapılan ufak güverteler.

On sekiz gemiden kurulu olan birinci tümen Malaga'nın önünde, şehirden görülebilecek bir mesafede; öteki tümen de Lizbon ile Sevil arasında bulunan Saint Mari Burnu dolaylarında dolaşmaktadır. İçerde dolaşan filo geçenlerde, Malaga şehri dolaylarında bulunan Mostil Limanına girdi ve yaptığı bombardımanla kaleyi tahrip ederek şehri zaptetti. Granada'dan yardımcı kuvvetler yetişinceye kadar Türkler limanda var olan pek çok gemiyi alıp götürdüler. Bunların arasında İngiltere'nin batı limanlarına mensup dört gemi de vardı. İki büyük İngiliz gemisini yaktılar. Hâlâ Malaga şehri önünde dolaşarak İspanya'nın bu dolaylardaki limanlarında buldukları gemileri zaptetmektedirler....”

“Öteki tümen de boğaz dışında aynı işlerle meşgul. İspanya filosu bunlarla uğraşmak için hem sayıca az, hem de yapım biçimleri pek hantal...” Fortenbah anlatışını sürdürüyor: “Eğer bu yıl korsanlar selamete Cezayir'e dönecek olurlarsa korkulur ki İspanya kralının deniz kuvvetleri artık bundan sonra onlarla başa çıkamaz...”

Lein Paul diyor ki: “Bu yazı korsanların çok geçmeden yeni biçim seyrisefaini¹⁶ hatmetmiş olduklarını gösterir.”

Bu tarihten tam 21 yıl önce -1585 yılı- Koca Murad Reis, Cıbralta Boğazından çıkmış ve bir sabah fecirle beraber Kanarya Adaları kümesinden biri olan Lanzarot Adası önünde görünmüştü. Şehri hücumla zaptetmiş, valinin ailesi de dahil olduğu halde 300 kadar esir almıştı. Bundan sonra vali ile bir mütareke yapmıştı ve vali ile gelen kimseler filoya gelerek akrabalarını para karşılığı kurtarmışlardı.

Bu olay 1600 yılından önce Türklerin dış denizlerdeki - tarihçe saptanmış - ilk faaliyetlerini gösterir. Asıl faaliyetleri bu tarihten sonra başlar.

Londy Adasının Zaptı

1625 tarihinde Türk korsanları “Londy” Adasını zaptetmişlerdi. Londy Adası İngiliz kanalı içinde ve “Devon” Kontluğunun batı kıyılarında küçük bir ada idi. Adanın bulunduğu yer ve en azından iki yıl kadar işgal altında bulundurulması, İngiltere kıyılarında faaliyet gösteren Türk korsanlarının, öyle, bir iki gemiden kurulu

¹⁶ Seyrisefain ilmi: Gemileri bir noktadan öteki noktaya götürmek için seyir hesaplarını öğreten ilim.

ufak bir kuvvet olmadığını kanıtlar. Londy Adası Büyük Britanya Adasının en güney noktası olan Land End'den (toprakların sonu) yaklaşık olarak 100 mil kadar içeride, Bristol Körfezinin ağzında ve Hard Land Burnunun 11 mil açığındadır. Bristol şehrinin ticaret önemi ve âdetâ İngiltere'nin Amerika ile olan ticaret yolunun kapısı olması körfez ağzında bulunan adanın işgal edilmesindeki amacı anlatır. Asıl dikkate değer nokta bu adanın iki yıl kadar uzun bir süre –hatta bir İngiliz yazarının ifadesine göre bu süre daha da uzundur– Türklerin işgali altında bulunmasıdır. Bu husus ancak İngiliz donanmasının Türk filosunu o sulardan uzaklaştıracak kudrette olmadığını anlatacaktır¹⁷.

Yukarıda adı geçen İngiliz yazar ve tarihçisi (–Devonshire Kontluğu Tarihi, Sayfa 139)– “Londy Adası 1625 tarihinde bir Türk filosunun eline düştü ve birçok yıllar onun elinde kaldı” diyor ki bu ifade İngiliz sularında faaliyet gösteren Türk korsanlarının hatırı sayılır bir kuvvete malik olduğunu kanıtlar.

İngiliz müzesi kitaplığında gördüğüm –İngiltere Kralı Charles I'ın zamanında İrlanda'ya ait resmi evrak fihristi olmak üzere tertip edilmiş– bir kitabın gayet uzun olan mukaddemesinden iktibas ettiğim aşağıdaki fıkra, İngiliz filosunun Türkleri o sulardan uzaklaştırabilecek kudreti haiz olmadığına ilişkin iddiamızı doğruluyor:

“Filomuz, Kirk Limanıyla Roçel arasındaki ulaşım güvenliğini sağlayacak ve Türk korsanlarının Pirheyvon'e hücum ederek 200'ü aşkın esir almasını önleyecek bir iktidarı haiz olmadığı gibi İngiltere'nin Fransa ile İspanya'nın birleşik hücumlarına karşı koyamayacağına kimse inanmaz”.

Bir İngiliz periodik dergisinde gördüğüm, fakat resmi bir belge ile kanıtlayamadığım yazıya göre Londy Adasını işgal eden Türkler, iki yıl sonra adayı bazı koşullar ve önemli bir para karşılığında İngiliz korsanlarına devretmişlerdir. Koşullardan biri Türk korsanlarının ada ve limanlarından her yönden yararlanabilmeleri hakkıydı. Bu adanın pek dik olan kayalıkları, dar koyları, harap kaleleri vahşi bir manzara arzettiği gibi, kaleleri, koylara ve doğal olarak

¹⁷ Amiral Afif Büyüktuğrul'un notu: İtalyan tarih yazarı Amiral Giuseppe Fioravanza korsan harekâtıyla denize çıkan İngilizlerin resmi donanmalarını 1618 yılında kurduklarını yazar. Demek ki İngiliz korsanları da Türk korsanlarıyla başa çıkamıyorlardı.

korsanlara ilişkin halk ağzında dolaşan garip garip rivayetler, hikâyeler, özellikle hikâyeler, özellikle yazın adaya birçok ziyaretçi topluyor.

Türkler Hollanda, Danimarka ve Norveç Kıyılarında

Türk korsan filoları gerçi en çok İngiltere kıyılarında faaliyetlerini sürdürmüşlerse de Hollanda, Danimarka, Norveç kıyılarına kadar çıkmaktan, hatta Atlas Okyanusu'nun kuzey sonunda bulunan İzlanda Adasına kadar yükselmekten geri duramamışlardır. Olasıdır ki, İngiltere'de eski belgelerin büyük bir dikkatle saklanmakta olması, bize dayıların¹⁸ o sulara olan seferlere ilişkin hareketlerini saptamamıza olanak vermiştir. Hollanda, Norveç ve Danimarka sularındaki faaliyetlerinin az olmasından çok, belgelerin az olmasından ötürü daha geniş bilgiler bulamamaktayız.

Türkler İzlanda'yı vuruyorlar

1627 yılında Murad Reis adında bir denizcinin komuta ettiği bir Türk filosu ilk önce Danimarka kıyılarını, sonra da ta kuzeydeki İzlanda Adasına vurmuş ve topladığı ganimetler ve 800'den çok esir alarak geri dönmüştü. Lein Paul, Murad Reis'in bir Alman mühendisi olduğunu söylüyorsa da, esasen, bu gibi müstesna fitrette yaratılmış kişilerin hiç olmazsa Hıristiyan olduğunu iddia etmek Avrupa tarihçilerinin âdetleri arasına girmiştir¹⁹. Türk oğlu Türk olan Barbaros Hayrettin hakkındaki iddiaları da herkes bildiği cihetle Lein Paul'un böyle bir iddiasına ne derecede itimad etmek caizdir bilemem. Bununla beraber elimizde bunun aksini iddia edecek delil de yoktur.

Friedrich Hood Well adındaki bir İngiliz, İzlanda'ya ilişkin olarak yazdığı bir kitapta şunları yazıyor:

“... Aynı yüzyılda İngiltere, Fransa ve hatta Cezayir'den gelen korsanlar bu zayıf halkın üzerine çullanıyor ve babalarının ef'al seyiesinin cezalarını bunlara çektiriyorlardı. İzlandalıların ecdadı ya Normanlar ya da İskandinavlı korsanlardı.

¹⁸ Dayı: Cezayir Garp Ocağının başkanlarına verilen unvan (İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi Cilt III, Sayfa 303 (T. T. Kurumu yayımı, 1954).

¹⁹ İtalyan tarihçilerinden bazıları Barbaros'un İtalyan; Fransız yazarlarından bazıları da bir Fransız prensi olduğunu yazdıkları gibi (Amiral Afif Büyüktuğrul: Osmanlı Deniz Harp Tarihi cilt I).

Seamas Behring Gold adındaki başka bir İngiliz de İzlanda'ya ilişkin yazdığı kitabın başında şunları söylemişti:

1614 yılında John adlı bir İngiliz korsanı West Men Adaları limanına gelerek kasabayı yağma etti ve kilisenin bütün değerli eşyalarını alarak gitti. James I, İngiltere'ye geri gelen John'u yakalattırarak cezalandırdı. Kilisenin eşyalarını da geri verdi. Fakat bu eşyaların kaybolması mukadder olmalı ki 1627 yılında bir Türk gemisi İzlanda'nın güney kıyılarındaki çiftlikleri, kiliseleri yağma ederek Hayti Limanına demirledi ve kilisenin bütün eşyalarını soydu.

Türk korsanları adada bulunan bütün binaları yaktıktan sonra 400 kişiyi esir aldılar ve Cezayir'e götürerek sattılar. Bu bedbaht esirlerden ilk önce Feray Celson adlı bir Luteran papazı, iki yıl sonra kaçıp kurtuldu ve serüvenini yayınladı. Bu papazın serüveni Eigilson "(Olafr) litil Saga un Herlilaup Tyrkjan a'j'slado" adıyla 1852 yılında İzlanda'nın merkezi Rerykjavik şehrinde yayımlanmıştır.

1636 tarihinde Danimarka hükümeti bu 400 esirden hayatta kalanları fidye vermek suretiyle kurtarmış ve 400'den ancak 37 tanesi anavatanlarına geri gelebilmişlerdir."

Yukarıdaki bilgileri aldığım iki kitap da İzlanda'nın doğal resimlerinden söz ederler. Bundan ötürü bütün bilgileri anlatan bir İzlanda tarihi ele geçirilirse, kuşkusuz, bu olaylara ilişkin daha geniş bilgiler ele geçirilebilir.

Burada dikkati çeken bir nokta Behring Gold'un, Türk korsanlarının İzlanda kıyılarında bütün bu harekâtlarını gemi ile yaptıkları ve 400 esir aldıklarını söylemesidir. Halbuki, Lein Paul İzlanda'yı vuran Türk korsanlarının ilk önce Danimarka'yı vurduklarını, sonra İzlanda'ya geldiklerini söylüyor. Fazla olarak esirlerin sayısını da 800'e çıkarıyor.

Her iki olay, aynı zamanda yani 1627 miladi yılında oluyor. Bundan ötürü bu olay ya birbirinden ayrı olan iki harekâttır ya da olayları yapan, Behring Gold'un yazdığı gibi tek gemi değil, belki hatırı sayılır bir filodur.

Esasen Cezayir'den Danimarka'ya, Danimarka'dan İzlanda'ya, İzlanda'dan Cezayir'e olan mesafenin büyüklüğü, aynı zamanda o döneme ait gemilerin büyüklüğü ve tayfadan, askerden başka 800 esirin bütün yiyeceği, içeceği ve her türlü savaş malzemesiyle bu kadar uzun seferlerin başarıyla yapıldığı düşünülürse bu harekât,

yukarıda da dediğimiz gibi, mutlaka hatırı sayılır bir filonun işi olmak üzere kabule hak kazanır.

Feray Celson'un yukarıda adı geçen kitabının bu hususta bizi aydınlatacak bilgilere malik olması gereklidir.

İngiltere Kıyılarındaki Harekât

Türk korsanlarının İngilizlerle ilişkileri miladi 15'inci yüzyılda başlar.

Korsanlar 1580 yıllarına doğru Akdeniz'de İngiliz gemilerine sataşmaya başladılar. 1582 yılında İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi olan Sir Tomascu diyordu ki: "Cezayir korsanlarına kesin bir yumruk indirilmedikçe, denizlerde selamete seyriseferden başka, kıyıları da hakkıyla savunmak olağan olmayacak." Gene aynı Büyükelçi bir raporunda: "Cezayir korsanlarının son seferlerinde Cezayir limanına 49 tane İngiliz gemisi götürdüklerini, Cezayir'de bulunan İngiliz esirlerinin çok geçmeden 1000 kişiye ulaşacağını ve korsanların, isterlerse, İngiltere'ye kadar giderek İngilizleri yataklarından kaldırıp Cezayir'e getirebileceklerini iftiharla söyleyip durduklarını" bildiriyordu. Burada Lein Paul diyor ki "Gerçekte de korsanlar, birkaç yıl sonra Kirk Kontluğuna tabî Baltimur şehrini yağma ve ahalisini tamamıyla esir ederek tehditlerini harfiyen tamamladılar. Korsanların kalyonları hiçbir dakika "Plymouth" ve "Hard Land Point" açıklarından ayrılmıyorlardı. Bristol'un ünlü tüccarları değerli hamulelerle dolu olan gemilerini, korsanlar tarafından zaptolunur korkusuyla denize çıkarmaya cesaret edemiyorlardı." Lein Paul'un yazdığı iki mevkiden biri olan "Hard Land Point"i evvelce adasının Türkler tarafından zaptına ait fıkrada tanıdık. Burası gerek Bristol Limanından dışarıya Akdeniz limanlarına, ya da Amerika'ya gidecek ve gerekse oralarından İngiltere'ye gelecek gemilerin yolları üzerindedir. "Plymouth" ise Büyük Britanya'nın güneyinde bulunan "Plymouth, Portomouth" gibi büyük limanlara gidecek yol üzerindedir. Bu iki mevkide Lein Paul'un ifadesine göre her an dolaşmakta olan iki korsan filosunun İngiliz deniz ticaretine indirdiği darbe, İngiliz donanmasının kudretsizliği yüzünden İngiliz moral şerefine indirilen darbe yanında hiç kalır.²⁰ 1619, 20, 21 yıllarında korsanların İngilizlerden zaptettikleri gemilerin sayısı 400'ün üstündeydi.

²⁰ İngiliz resmi donanmasının 1618 yılında kurulmuş olduğu akıldan çıkarılmamalıdır (Afif Büyüktuğrul).

Türkler, yalnız bu iki mevkii önünde yer almakla kalmamışlar, kıyılardaki pek çok kaleleri de vurmuşlardı. İngiliz adalarının Türk korsanlarından en çok hasar gören kısımları Britanya'nın güney kıyılarındaki Suseks, Hatas, Durset, Devon, Cornwell kontluklarının güney kıyılarıyla son iki kontluğun kuzey ve batı kıyılarıydı. İzlanda'nın tekmiil güney ve batı kıyıları da aynı derecede zarara uğramıştı.

Cornwell Kontluğu tarihi birinci cildinin 495 inci sayfasında Türk korsanlarına ilişkin şu bilgiler vardır:

“... Fransa ve İspanya ile olan muharebelerimizin mucip olduğu mesahip, İngiliz kanalında icra-ı faaliyet eden Cezayir ve Sally korsanları yüzünden bir kat daha artıyordu. 1625 yılında Penzans'lular kendilerine bir kale inşa edilmesi için hükümete rica ediyor ve “Türklerden fena halde korktuklarımı” söylüyorlardı. Gene aynı tarihte “Silly” adaları²¹ dolaylarında 30 tane korsan gemisi var olduğu söyleniyordu.

1625 Ağustos ayında Plymouth şehrinde (Belediye Reisi) korsanların 27 gemi zapt ve 200 kişi esir ettiklerini meclise yazıyordu. Bu esirlerin seksen tanesi Loov'a mensup bulunuyorlardı.

Bundan birkaç hafta önce de Mavunsey Bay yahut Bavakiss Bay'da bulunan kiliseden 60 tane erkek kadın ve çocuk alınmıştı.

.... Çok geçmeden Silly'nin korsanlar tarafından zaptedildiği haberi geldi. Bundan da korsanların ne kadar çok kuvvete malik oldukları anlaşıldı.

1630 yılında Başbakana yazılıyordu ki: “Mısır, hiçbir vakit, bugün “Land End”de dolaşan korsan tekneleri kadar tırtıl ile dolmamıştır.”

Bir aralık Loov Limanına mensup bir gemi Sally korsanları tarafından zaptedilmişti. Fakat geminin tayfası güvertede bulunan korsanları öldürüp, otuz yedisini de ambarlara tıkmak suretiyle zaptettiler ve gemiyi Saint Ayves'e getirdiler. Fakat bu iş bütün Cornwell limanlarının abluka edilmesiyle sonuçlandı. Öyle bir abluka ki hatta balıkçı kayıkları bile denize çıkmaya cesaret edemiyorlardı. Charles ne saltanatı zamanında ne de kişisel hükümeti zamanında bu işlere çare bulamıyordu.

²¹ Birinci Dünya Savaşında Alman denizaltı gemilerinin en çok ticaret gemisi batırdıkları nokta.

1636 yılında Akdeniz korsanları hergün, kıyıda görülebilecek bir mesafede dolaşp duruyorlardı. Loov fena bir sille daha yedi.

Bir ay içinde Loov ile Hert Fort'a mensup 15 gemi zaptolunmuştu. Eğer kitabın boyutları elverse bu konuda daha birçok olaylar anlatılabilirdi...

Gene aynı kitabın 496 ncı sayfasında:

‘James I’in barış içinde her zaman saltanatı zamanında deniz kuvvetine pek az para harcanıyordu. Sir Robert Mandel’in Cezayir seferine hazırlandığı zamana kadar hiçbir vakit özel kaynaklara başvurulmamıştı. Bu dönemde Kral sefer masraflarının en büyük kısmını Cezayirlilerden en fazla zarar gören, limanlara yüklemek istiyordu. 1618-19 yıllarında bakanlar tarafından gönderilen bir genelgede Cezayir ve Tunus korsanlarının az bir vakit içinde 300 den fazla gemi zapt ve yüzlerce insan esir ettikleri yazılmıştı²².

Aynı kitabın 504 üncü sayfasından:

1700 tarihinde Penzas başka bir korku geçirdi. Gönüllü bölüğü derhal silah altına çağırıldı. Kıyıda görünen Cezayir gemisinin kaptanı, kendisinin Atlas Okyanusu’nda olup Kadiks’e inmek üzere bulunduğunu sandığını söyledi. Bunun üzerine Penzas’lıların yüreğine su serpilmiş olsa gerekti..’

İrlanda'nın Payı

Bu tarihlerde İrlandalıların da Türk korsanlarından çektikleri az değildi. İrlanda esasında zengin bir yer değildi. Kıyı halkının çok büyük bir çoğunluğu balıkçıydı. Deniz ticareti sırf kendi kıyıları arasındaki kıyı seferleriyle İngiltere ve İskoçya'ya yapılan kısa seferlerden ibaretti. Büyük Britanya gibi dış âlemle büyük bir deniz ticareti yoktu. Yukarıda Türk korsanlarının Büyük Britanya kıyılarındaki yaptıkları harekât ve faaliyetin çoğunlukla değerli hamulesi olan ticaret gemilerini yakalamaya yönelik olduğunu görmüştük. Bundan ötürü korsanlar bölgedeki kıyı şehirlerini vurmaya pek lüzum hissetmezlerdi. Londy Adasının zaptı ile iki yıl işgal altında bulundurulması sırf İngiltere'nin en büyük ticaret limanı olan Bristol'a girip çıkacak gemileri kolaylıkla avlamaya uygun gelen bir deniz üssü

²² Halbuki 1625 yılında yalnız Sally'de 1200-1400 İngiliz esiri vardı. Bunların büyük bir kısmı doğruca kıyılardan toplanmıştı.

elde etmek içindi. İrlanda'nın şansı ise pek başkaydı. İrlanda'nın ticaret filosu olmadığını bilen korsanlar buradaki kıyı şehirlerini vurmaya başlamışlardı. İrlanda'nın güney ve batı limanlarında Türk korsanlarının ayak basmadığı yerin olmaması gerekti.

İrlanda'nın güney kontluklarından biri olan Kirk Kontluğu ve Kirk şehri tarihinden aldığım aşağıdaki fıkralar korsanların İrlanda'ya ait olaylardan en çok bilinenleri kapsar. Aynı zamanda bu olaylar İngiltere resmi evrak mahzeninde vardır.

“Fakat bu bölgede bulunan İngilizler²³ Sir Volter Gopinger'den daha müthiş düşmanlarla uğraşmak zorundaydılar.

20 Haziran 1631 günü Cezayir'in iki korsan gemisi limana girerek şehri yağma etti ve 100 kadar İngiliz'i esir ederek Cezayir'e götürdü. Bunların içinde William Günter adlı bir soylu kişi de vardı. Bu kişinin eşiyle yedi tane oğlu da esirler arasında bulunuyordu. Cezayirli bir limana “Haget” adında Dan-Garvatlı bir balıkçı klavuzuyla girdiler. Vüter Ford halkı şarap gemilerinin Türkler tarafından zaptını bugün bile unutmadılar.”

Erl of Kirk bu olaydan bir az sonra İngiliz Meclisine yazdığı mektuba şunları yazdı:

“Gelecek yaz kuşkusuz onlar (Türkler) bu kıyılara karşı ikinci bir girişimde daha bulunacaklardır. Kuvvetleri, bütün kıyıya bir anda baskın verecek bir halde bulunacak ve filolarını, basacakları noktaların kuvvetine göre, dağıtacak ve böleceklerdir. İlk felaketi pek yakından izleyen bu haber, bu bölgede oturan halkın kafasında o kadar şiddetli korku hasıl etti ki araya Türk hareketine karşı koyacak bir kuvvet sokulmazsa halkın bütün kıyıyı boşaltması kesindir. Bu takdirde limanlar düşmana bırakılmış olur. Sahil ve deniz balıkçılığı yitirilir. Kral da donanmasını donatacak denizcilerden yoksun kalır. Pilçard²⁴ balıkçılığı pek olasıdır ki tamamıyla yitirilir. Böylelikle kralın gümrük varidatı da büyük zarar görür. En son, fakat en çok önemli olan zarar da pilçard balıkçılığı yüzünden bazı yıl 15.000, bazen 20.000 lira karşılığı²⁵ zararlar karşılıklıdır. Bu paranın hepsi ya da çok büyük bir kısmı Fransa'dan gelmektedir”.

²³ İrlanda'nın Türk korsanları tarafından vurulan kıyı parçalarında İngilizler sakin yaşıyorlardı. Sir Volter Gopinger İngilizlerin İrlanda'da yerleşmelerine karşı mücadelesini sürdüren bir İrlanda soylu kişisi idi.

²⁴ Pilçard, İngiliz sularında tutulan bir cins balığın adıdır.

²⁵ Bu sayıları altın Sterlin olarak anlamak gerekir (Amiral Afif Büyüktuğrul).

Lord Kirk'ün Lord Dochester'e yazdığı başka bir mektup da ki bu mektupta Baltimur'un haritası da vardır. Lord Kirk diyor ki:

“Türkler, bu sefer, Kirk ve King Reyl kalelerini zaptetmeye girişim yapacaklar. Bunların biri Hol Buleen kalesi olup, Kirk Nehrinin ağzındadır. Öteki de King Zeyl'in yakınında bulunan “Castle Park” kalesidir. Bu iki kalenin muhafızları da silahları da evvelce kaldırılmıştır”

Bu mektup Dublin'den yazılıyor; tarihi de 19 Şubat 1631'dir.

Yukarıda “Baltimur olayını belgelemekte başarı kazandım” demiştim. O belgelerden önce asıl bu olayı incelemeye vesile olan bir şiiri, esasını kaybetmeyecek biçimde, aşağıya naklediyorum. Bu şiir İrlanda'nın en ünlü şairlerinden Thomas Osborne Davis'indir.

Bundan on sekiz, yirmi yıl önce tarih öğretmenimiz merhum Şükrü Bey ders sırasında (İrlanda şiirleri ya da türküleri içinde “İspanya armadasına karşı cesur Türkler bize yardım ettiler” anlamında bazı şeyler var olduğunu işittim demişti²⁶. İngiltere'de bulunduğum sıralarda bu hususu araştırmak için İrlanda'ya ilişkin bazı şiir ve şarkı kitaplarını karıştırırken bu şiire rastladım. İşte bu rast geliş bazı incelemeler yapmama neden oldu.

Baltimur'un Yağması

Yaz güneşinin nermin şuuatı Cerbery'nin yüzlerce adası üzerine düşüyor:

Yaz güneşi hâlâ Gambriyel dağının kayalık geçitleri arasında parlıyor;

Kadim “İnichergin'in” yıkık mâbedi, tüy dökmüş bir kuş gibi görünüyor.

Ve sakın ve noúm bir ölü deniz içinde Bahri Muhit akıntısı işitiliyor;

Oltacılar kumsalda uzanmış yatıyor, çocuklar oyunlarını bitiriyor; küçük handaki dedikodular nihayet buluyor, aileler ibadet için diz çöküyor;

²⁶ 12 numaralı dipnotta Prof. Manfroni'nin verdiği bilgileri sıralarken Türk denizcilerinin de İngiltere ve Fransa gemilerinde hizmet olanağından söz etmiştim. Bu şiir fikirlerimi kanıtlayan bir belgedir. (Amiral Afif Büyüktuğrul).

Ve – aşk ve rahat ve huzur ile dolu bir halde – günlük çalışmalarını son buluyor;

İşte orada Baltimur şehri yatıyor.

* * *

Gece yarısı ile oraya derin bir istirahat, bir vecdi mükevkep çöküyor; karada, denizde, havada çarpınan dalgaların çıkardıklarından başka ses yok;

Müheyyel burunlar, harap kaleler bu sır-î sükütü his ediyor;

Yeşil çimenler ve bodur ağaçlar bu eseri helafeti teneffüs ediyor;

Gece o kadar sakin ki, Danes - Heed burnunu şu iki gemi – muhalif akıntıya karşı – pek çok olduğunu zannettiğim – küreklerine kökenmeli;

Oh... mutlaka tatlı bir aşk hakiki vazifesi onları sahile doğru şitabân ediyor – mutlaka bir aşığı Baltimur'da ah eden maşukasına getiriyor.

Şu kayak sokak boyundaki damların altında bulunanların hepsi, hepsi uyuyor ve hafif adımlarla yürüyen bu adamlar maşukuna kavuşmaya gelen aşığın dostları olmalı.

Boğuk bir feryat... Rüyada gibi bir ses ...Evin damı alev içinde..

Kızlar, hanımlar, efendiler yataklarından fırlayıp kapılara doğru koşuyor;

Eşik taşı üzerinde pırl pırl parlayan kılınçların sukutuyla karşılaşıyor.

Ve herbir esmer ve sakallı yüzün beyaz ya da kırmızı şal – “Allah” nidası duanın, feryadın ve gürültünün fevkine yükseliyor an Yarap.. Cezayir'liler Baltimur'un hakimi oluyor.

* * *

Çıplak elleriyle keskin kılınçlara karşı kendilerini korumaya çalışan gençler fırlatılıyor; sonra valde oğlunu kesen kılıncın üzerine atılıyor;

Daha sonra büyük baba torunlarının eteklerine sarılmış durumda yere yıkılıyor, sonra genç kadınlar feryad ederek kaçıyor; çocuklarıyla bir yere saklanıyor;

Fakat bu, şu korsan boğulmuş, kafası ezilmiş halde yatıyor. Gerçi fazilet mahvoluyor, cesaret sönüyor, hasisler saklı hazinelerini teslim ediyor, fakat Baltimur'un yağmasında hiç olmazsa bir ocağın intikamı alınmış bulunuyor.

* * *

Yaz sabahı, civardaki ormanda kuşlar ötmeye başlıyor; şimdi onlar su başından ayrılan sütçü kızları göremiyorlar..

Yaz günü bu cesur süvari uzaktaki Bandon şehrinde geliyor. Bu oltacılar Fırtına Burnundan şu filika da Akadon'dan...

Onlar yalnız duman tüten duvarlarla, komşuların dökülmüş olan kanlarını buldular; çignenmiş ve saçılmış kumların üstünde bir zaman hayran ve pürperişan gezindiler;

Sonra denize atılarak Clear Burnunu geçtiler ve beş gdmına uzakta Baltimur'u tahrip eden korsan kadırgalarının ufuktan süzülüp kaybolmakta olduğunu gördüler.

* * *

Ah... Götürülenlerin bazıları kadırgaların küreklerini çekecek, bazıları da Arap atlarının hizmetkârı olacak.

Bu çocuk, bir şeyhin çocuğunu taşıyacak, şu da bir beyin ciridini..

Ah... bazıları Çanakale'nin tersanelerinde çalışacak ve bazıları da Mekke'nin kumluk vadilerindeki yollarda yürüyecek.

Bandon'dan gelen cesur süvarilerin aradığı kız "Dayı" için seçilmiştir. O, selâmettedir – hayır o ölmüştür – çünkü dayının sarayının ortasında hançerlenmiştir.

Ve o kahraman kız ateşte yakılmak için götürüldüğü zaman. Tebessüm ediyor, Ah Diriskob'un çocuğu. Bölümün'ü düşünüyor.

* * *

Şehrin korsan kılıncı altında çöktüğünden beri iki uzun yıl geçti. Onun çignenmemiş ocak başları etrafında büyücek bir cemaat toplanmış, duruyor, orada yüksek darağacı üstünde, sefil bir kişinin feryadettiği görülüyor.

O, Cezayirlilere klavuzluk eden Dan Garvanlı Hegettir...

O hiddetli feryatlar arasında kısa bir duaya nail olmaksızın düştü.

Çünkü o orada toplanan yüzlerce halkın hısım ve akrabasının doğranmasına sebep olmuştu – Bazıları Normanları İngiltere'ye getiren Morçağa lanet ediyor. Bazıları da ona ve İskaryot'a lanet ediyor.

* * *

Baltimur'un yağma edilmesine ilişkin olan birçok resmi belgeden yalnız iki mektubun suretlerini İngiliz evrak mahzeninden kopya ettirmiştim. Evrak mahzeni müdürünün "Aslının aynıdır" kaydını ve mühürünü taşıyan bu mektupların önemli kısımlarını dilimize çevirerek buraya naklediyorum:

Resmi evrak	İrlanda
Cilt. 252	No. 101

Bu mektup King Zeyl ve dolaylarının muhafazasına memur olan savaş gemisinin süvarisi Captain Hooc tarafından 19 Temmuz 1631 tarihiyle King Zeyl'den meclisi bahriye'ye yazılıyor:

Captain Hooc: "Son kez olarak mayısın yirmi birinde erzak aldık. Bir süre sonra erzakımız bitti; tekrar King Zeyl'e geri gelmek zorunluğunu duyduk." diyor.

Sonra tekrar almak için erzak var olmadığından, bazı gün et yediklerinden, bazı gün yalnız su içtiklerinden ve bazı günler de hiçbir şey yemediklerinden şikâyet ediyor. "İki Türk gemisi Lender End'de iki Fransız gemisi batırdı ve bir İngiliz barkosunu yakalayarak batırdı. Bütün adamları alakoydu. 19 haziranda geceleyin Baltimur'da demirledi ve buradan erkek, kadın ve çocuk olmak üzere 108 kişiyi alıp götürdü ve bir kişiyi de kılıçtan geçirdi.

Bu sıralarda bizim denizlere açılmamız için erzakımız olmadığı gibi bir aylık maaşımız da işlemiş bulunuyordu. Tayfamızın elbise gereksinmesi büyüktür. Bu konuda sayısız yazı yazdımsa da hiçbir tanesine yanıt alamadım... etc..."

Öteki Mektup

İngiltere kralı tarafından İrlanda hakim ve danışmanlarına 23 Ağustos 1631 tarihinde yazılmıştır. Bu mektup mutad olan hitaplardan sonra şöyle sürdürülüyor:

“Temmuzun dokuzu tarihiyle bizim danışman lordlarımıza yazdığımız mektuplardan memleketimize yapılan saldırıları ve geçen ayın yirmisinde Baltimur’da bir avuç Türk korsanı tarafından birçok uyruklularımızın esir alındığını anladık. Mektuplarınızda pek güzel söylediğiniz gibi bu iş, önceden benzerleri görülmeyen bir iştir. Fakat bu işi menetmek konusunda dikkatsiz ve kayıtsızlık da vardır. Bu soruna ilişkin önceden özel komisyonumuz tarafından mektuplarda anlatılan konuda kimin kabahatli olduğunu anlatmanızı bekliyoruz.

Amacımızı açık biçimde anlatmak için deriz ki biz – bu felâketi men için alınması gereken önlem ve kayıtların eksikliğinden ötürü – bu işte yüksek derecede bir kabahat görüyoruz.

Ve sizden kabahatin kime ait olduğuna ilişkin yapacağımız, araştırmalara dayanan bir anlatış bekliyoruz.

Çünkü ötedenberi o kıyıların korunması için gereken harcamaları çekiyor ve bu işe iki gemi tahsis ediyoruz. O sırada bunlardan hiçbirisi vazife üstünde ve denizde değilmi idi?

Bu gemilerin kaptanlarının birbirinden şikâyetçi oldukları ve her ikisinin de erzaksızlıktan sızlandıkları ve sizlerin de onlar gibi şikâyet etmekte olduğunuzu bilmiyor değiliz. Fakat karşılıklı şikâyetler bizi hiçbir biçimde inandırmış değildir. Bundan ötürü bizim hakim ve danışmanlarımız sizsiniz. Size kesin irademizi tekrar ediyoruz ki bu gerçeği ele alarak derin bir araştırma yapınız. Korsan hareketlerini menetmek için alınmadık ne önlem kaldığını (ki mektubunuzda bu noktaya hiç değinmemişsiniz) tarafımıza özellikle bildiriniz.

Türkler Amerika’da “Newfoundland” Sularında

Türk korsanlarının hayrete değer menkıbelerinden biri de ta Kuzey Amerika’ya kadar gitmeleridir. Bu yazının baş taraflarında Türk korsanlarının kullandıkları teknelere ilişkin bazı bilgiler vermiştik. İşte o teknelerle Atlas Okyanusu’nu baştan başa katedip Newfoundland sularında harekât yapıp ve birçok ganimet toplayarak geri gelmek her halde Türk denizcilerinin ne derecede pek gözlü, azimkâr ve mesleklerinin her türlü özelliklerine hakkıyla vakıf olduklarını göstermiştir.

Bu olayı 1663 tarihinde Londra’da basılmış olan pek eski bir tarih kitabında gördüm. Kitabın pek uzun olan adı “Türk İmparator-

luğu ve hükümeti'nin zamanımıza kadar yürütülmüş bir tarih içinde yeni bir mütalaası ve şimdiki Grand Segnier Sultan Mehmet IV'ün saltanat zamanı'dır.

Sultan Mehmet IV'ün resmini de taşıyan bu kitap birkaç kısımdan kurulu olup Türk askeri ve deniz kuvvetinden söz eden kısmı deniz kuvvetlerimizin o dönemdeki örgütüne ilişkin bazı bilgileri de verdiği cihetle özet olarak aşağıya alacağız:

“Türk Deniz Kuvvetleri üç filodan kuruludur.

“Biri Karadeniz ve Akdeniz'de seyreden ticaret filosudur. Bu filo Kafkasya ve Rusya'ya gider. Oralardan esir, bal, odun, balmumu ve başkalarını alarak Ağustos'a kadar İstanbul'a geri gelir.

İstanbul'dan İskenderiye'ye giderek hamulelerini keten, şeker, şerbet, (kayısı, limon ve başkaları) ile değiştirir ve ocak ayında konvoy halinde İstanbul'a geri gelirler. Bu önlem Maltalılarla Floransa galilerine karşıdır.

İkinci filo asıl muharebe filosudur ki, bu filo boğazlar arasında inşa ve techiz edilir. Üçüncüsü de Berberiyeye harp filosudur ki, bunların vazifesi bütün Hıristiyan âlemi kıyı ve denizyollarına akınlar düzenlemektir. Bu sonuncu filo sultanın, her ne kadar asıl harp filosu gibi her zaman eli altında değilse de gene başlıca kuvvetini kurar. Berberiyeye korsanları her ne kadar özerkliğe hevesli iseler de genellikle padişahın emirlerine itaat ederler.

Gerçi sultan bütün dünyaya bu korsanların Türkiye yasaları dışında bulunmalarından ötürü korsan işlemine tabî tutulmaları gerektiğini ilân ederse de bu ilan korsanların elde ettikleri ganaimi geri vermemek içindir.

Bunlara yalnız Türk kaleleri yanlarına demirlememeleri, kıyıya yanaşmamaları emredilmiştir.

Türk korsanları Batı Avrupa'ya saldırdılar, Cornwall'de zorla karaya çıktılar ve birçoklarını yataklarından kaldırıp esir ettiler. İspanya bile aynı işleme uğruyordu.

Bunlar, hatta, Amerika'da Newfoundland'a kadar gittiler ve oradan bir hayli ganaim elde ettiler. Zaptettikleri gemilerden biri ile Virjinya'ya gitmekte olan gayet güzel bir İngiliz kızını esir ederek Grand Segnor'e (Padişah'a) hediye ettiler. Rivayete göre bu kız, bugün de gözde olmak üzere padişahın sarayında bulunmaktadır.

Gemiciler genellikle pek sivil ve nazik, aynı zamanda zeki ve itaatlidirler. Bizim pek çok itaatsiz ve kaba gemicilerimiz gibi dinsiz ve alçak tabiatlı değildirler.

Türklerin gemilerine Karamürsel denir. Bunlar pupa ve başkasaraları pek yüksek gemiler olup yedi, sekiz yüz yolcu taşırlar. Fakat Portekiz kalyonları gibi yelkene az giderler ve savaşa elverişli değildirler.

Türklerin en güzel gemileri haraç almak üzere her yıl yükleriyle birlikte Hollandalıların hediye ettikleri gemilerdir.

Türklerin dört tane tersaneleri vardır. Biri Beyoğlu'nda olup -Kasımpaşa'yı murad ediyor- galiler için 23 gözü vardır.

İkincisi Gelibolu'da olup 20 gözü vardır. Bu tersanelerin ikisi de Kaptan Paşa'nın emri altındadır.

Üçüncüsü Kızıldeniz'de, Süveyşte'dir. 25 gözü vardır. Dördüncü tersane Basra'da olup 15 gözü vardır. Son iki tersane Kahire ve Basra Beylerbeyinin idareleri altındadır.

Türkler, son yıllarda Kasımpaşa ve Gelibolu tersanelerinin kudretlerini iki katına çıkardılar.”

* * *

Türklerin dış denizlerdeki deniz harekâtı arasında başka bir tekil olay da bir aralık Kanarya Adaları dolaylarına gelen Bukanverler (Batı Hindistan korsanları) rast geldikleri bir iki gemiden kurulu bir Türk filosunu yendiler. Türklerin bu yenilginin acısını çıkarmak için ertesi yıl Amerika'da Antil Denizi'ne kadar gitmek üzere hazırlıklarda bulduklarını haber alan Bukanverler derhal uygun hediyeler vermek suretiyle, Türkleri bu akını yapmaktan vaz geçirmekte başarı kazandılar. Bukanverlerin asıl korkuları o sulara gelecek olan Türklerin kendilerini kovarak buraya yerleşmelerinin olası olmasıydı.

İşte buraya kadar yazdığımız parça, parça olaylar önceden söylediğimiz gibi Türklerin dış denizlerdeki deniz harekâtına ilişkin olmak üzere bildiğimiz ve bulduğumuz olaylardır. Bu harekâtın herbir safhasını araştırma ve inceleme sonucunda muntazam bir tarih biçimine sokacak meraklı kişileri böyle bir çalışmaya sürüklemek

emelidir. Özellikle denizciler, böyle bir çalışma yaptıkları takdirde denizler kadar engin teşekkürler kazanacaklardır.

Donanma Cemiyeti genelmerkez üyelerinden*
Ali Şükrü

Amiral Afif Büyüktuğrul'un Konu Üzerindeki Fikir ve Kanıları

Ali Şükrü Bey denizcilik tarihimize ilgili ciddi önemli ve şimdiye kadar akış biçimini bilmediğimiz bir olayı 1917 yılında ortaya çıkarmış; o tarihten bu yana kimse bu olay üzerinde durmamıştır. Bu konudaki faaliyeti her türlü takdirin üzerindedir. Anlattığı olay parçalarının, onun istediği gibi, aralarını doldurmak da bizim için olanaksızdır. Onun anlattığı dönemde yani 1625-1670 yıllarında “strateji” terimi ortada olmadığı gibi taktik kurallar da bugünden çok ayrıntılıdır. Biz onun strateji bilgilerine bugünün koşulları ve kurallarına göre bazı bilgiler ekleyebiliriz:

Strateji, savaşı kazanmak hedefine yönelik olarak kuvvetlerin kullanılması ilmini kapsar. Motamot terim olarak değil de on altıncı yüzyıl başında Osmanlı Devletiyle İspanya Kralı ve Alman İmparatoru arasında, “deniz egemenlik” mücadelesi başlayınca denizlerde de stratejik hareketler yapılmış ve bu çerçevede Preveze, Cerbe, Lepont muharebeleri yapılmıştır. Korsan savaşında ise her hangi bir strateji kural ve koşulu yoktur. Nihayet; keşifler ve casuslar aracılığıyla denizyolları ve kıyılarda zengin bölgeler belirince korsanlar bu bölgelere saldıracaklardır. Türkler, Atlas Okyanusu'ndaki ilk faaliyetleri de strateji değil korsan hedeflerine yönelik olarak düzenlemişlerdir. Bundan ötürü, Ali Şükrü Bey'in isteği biçiminde olayların arasını doldurup bir “korsan savaşı stratejisi” ortaya koymaya olanak yoktur.

Buna rağmen 15 ve 16 ncı yüzyıllarda, daha eskiden de olduğu gibi denizlerde “denizlere sahip çıkmak” mücadelesi olmuş; denizde kuvvetli olan milletler, kendilerini denizlere sahip sayıp başka milletlerin denizlerde serbestçe gemi dolaştırmalarına engel olmuşlardır. Ufak milletler ticaret mallarını ya çok yüksek navlun ya da haraç vererek denizlerin sahibi olan millet gemilerine taşıtacak ya da

* 1909 da Kurulan ilk Cemiyet.

tahammülsüz vergi vermeye razı olup kendi mallarını kendileri taşıyacaktır.

İtalyan deniz tarihçisi Amiral Giuseppe Fioravanzo'nun dediğine nazaran, yalnız Türkler, denizlere sahip oldukları halde "denizlere sahiplik iddiası"nda bulunmadıkları gibi zayıf devletlere bol bol deniz ticaret imtiyazları dağıtmışlar; üstelik kendi ticaret mallarını da olağanüstü büyük navlunlar vererek zayıf devletlere taşıtmışlardır. Amiral Fioravanzo bu bilgiye "Türkler bu yüzden deniz imparatorluklarını kaybetmeye aday oldular" diye ortaya, bizce çok doğru, bir fikir de atmıştır. (Fioravanzo: I Liberta dei Mari, Deniz bağımsızlığı: önsöz)

Ali Şükrü Bey ele almadığı halde biz 15 ve 16 ncı yüzyıldaki deniz mücadelesi karakteri ve genel tarih üzerindeki etkilerine ilişkin bazı gerçekleri nakletmekte yarar mütalaa ettik.

Amerika kıtası ve Ümit Burnu'nun keşifleri sırasıyla 1492 ve 1497 yıllarında olmuştu. Her ikisi de Akdeniz deniz yollarının Türkler tarafından kapanmış olmasından ötürü Uzakdoğudaki ilk madde kaynaklarına başka bir yoldan ulaşmak hedefine yönelik olarak yapılmıştır. O kadar ki Amerika kıtasına ilk ulaşan Kristof Kolomb bile bulduğu Antil Adası dolaylarını Hindistan sanmış; Amerika'yı keşfettiğini öğrenmeden gözlerini hayata kapamıştı. Hatta bugün bile bazıları tarafından Antil Adalarına Doğu Hindistan denmesi bundandır.

Amerika keşfinin en önemli tarafı bu kıtada ve Uzakdoğuda bulunan başta altın olmak üzere, değerli ilk madde kaynaklarıydı.

Bu buluşlar Akdeniz'deki deniz mücadelelerini Atlas ve Hint okyanuslarına naklettikleri gibi Avrupa savaşlarını da yeni bulunan kıtaya doğru uzatmıştı. İlk zengin olan İspanya, Avrupa devletlerinde ilk kez olarak büyük bir donanma yapmış ve bu donanmaya da "Yenilmez Armada" adını takmıştı.

Keşiflerin ilk sonucu da Papa tarafından Hint ve Atlas okyanuslarının İspanya ve Portekiz arasında pay edilmesi olmuştu: Çünkü gerek İspanya gerekse Portekiz Katoliktiler. Papa da Katolik olduğu için bu okyanusların iki Katolik devlet arasında bölüştürülmesinde kilise için de yarar mütalaa etmişti.

İspanya ve Portekiz, okyanusları bölüşmüşlerdi ama; Fransa Kanada'da, İngiltere Kuzey Amerika'da, Latin devletleri de Güney

Amerika'da hicretin çoğunluğunu sağlamışlar ve buradaki yerleri de emirlerine alarak buraları kendilerine koloni haline getirmişlerdi. Bundan ötürü başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın Protestan devletleri Papa'nın ilâhi emrine karşı gelmezler; İngiltere üstelik kurduğu korsan filolarıyla 1588 yılında İspanyolların yenilmez armadasını yenerek Atlas Okyanusu'na sahip çıkmıştı. Hollandalı Hukukçu Gorzio İngilizlere "Hani siz okyanuslara sahip çıkan İspanyol fikirleriyle mücadele etmişsiniz. Şimdi nasıl oluyor da İspanyol fikirlerini kendinize mal edip okyanuslara sahiplik iddia ediyorsunuz?" diye sorduğu zaman da İngiliz Hukukçu Selden "Biz okyanusların sularında sahiplik iddia etmiyoruz. İddiamız bu denizlerin altındaki topraklardır. Biz o toprakları savunuyoruz..." diye yanıt vermişti. Bundan sonra İngilizler korsanlarla savaş ya da mücadele için bazı deniz tören kuralları koyacak ve kuralların ışığında korsan gemilerini yakalayacaktı. Onların koyduğu kurallara göre korsan gemileri İngiliz savaş gemisi gördükleri zaman "Seninle mücadele etmeyeceğim, seni selamlıyorum" anlamına yelkenleri boşaltarak ve kürelerini havaya kaldırarak İngiliz savaş gemisini selamlayacaklardı. İngiliz savaş gemisi ise bu selama aynen mukabele etmek zorunda değildi. İşte bu şekil rüzgâr ya da bilek kuvvetiyle hareket eden korsan gemilerini olduğu yerde durmaya zorluyor; bu suretle İngiliz savaş gemileri korsan gemilerini daha büyük kolaylıklar içinde yakalıyorlardı*.

Nihayet İngiltere'den hicret eden serüven seven kişiler, yerlileri de yanlarına alarak Filadelfiya beyannamesiyle ve anavatanları İngilizlerle yaptıkları savaş sonunda Birleşik Amerika Devletlerini kurmuşlardı. Fakat yıllar sonra Cumhurbaşkanı Monroe'nun "Splendit Isolation" adını verdikleri prensibi** ortaya koyunca bundan en çok yararlanan gene İngiltere olmuştu. Çünkü Amerika ticaret donanması yapmayınca İngiltere, ilk madde kaynağı ve sanayi maddeleri bakımından en zengin olan Amerika Birleşik Devletlerinin armatörü yerine geçmiş, deniz taşımacılığında elde ettiği

* Bu sistem tören gelenek olarak bugün bile sürdürülmektedir. Topla selamlık yapacak bir gemi ilk önce gemisini durdurmak zorunda olduğu gibi topla selama uğrayan devlet adamı, vali ve komutanları taşıyan sitimbotlar da top selamını duyar duymaz teknelerini durdururlar ve top selamı bitinceye kadar da hareketsiz beklerler.

** Amerika Amerikalılarıdır. Amerika, kıta dışında yaşayan milletlerin işine karışmayacak ve bu devletleri de Amerikan?

büyük servetlerle Amerika dışındaki milletlerin en zengin olanı biçimine girmişti.

* * *

Keşifler dünya ticaretine yoğunluk vermişti. Bu sırada Amerika'nın dışında dünyada iki büyük deniz imparatorluğu vardı: Osmanlı Devleti ve İngiltere İmparatorluğu ... İngiltere Kraliçesi Elizabeth de gelişmeden yararlanmayı bilecek ve imparatorluğunun temelini deniz ticaretiyle bu ticaretin güvencesine dayayacaktı. Ticaret ve ticaret güvencesi de dünya ekonomisinin can damarını tutuyordu. Vasiyetinin ana çizgileri şunlardı:

1. Dünyadaki bütün deniz geçitlerini tutmak ve bu suretle "Güneş Batmaz İmparatorluk" adını verdiği politikayı düzenlemek. İngiltere'nin bayrağının biçimi böyle bir imparatorluğu temsil ediyordu.

2. Ekonomi müesseselerini kurmak ve yüzlerce deniz ticaret müesseseleri kurmak...

Tüccarlarına nasihat veriyordu: Deniz aşırı bölgelere gittikçe gidiniz; devlet donanması size güvence sağlayacaktır...

Amirallerine vasiyet ediyordu: İngiltere savaşa girdiği zaman öyle bir savaş yönetimi kuracak ve sürdüreceksiniz ki savaş sonunda düşman, müttefik ve tarafsız hiçbir devlet İngiltere'den daha üstün bir ekonomi kuramayacak.

Politikacılara vasiyet ediyordu: İngiltere, daima kuvvetten yana kendisinden daha güçlü olan iki devletin donanma toplamından daha üstün bir donanma yapacak. Bu da İngiltere'nin Splendit Isolation politikasıydı.

Osmanlı İmparatorluğu ise Akdeniz'deki keşiflerden sonraki çıkarların okyanuslara kaçmaması için, öteki milletlere bol bol ticaret imtiyazları vermiş, dünyanın teknik gelişmelerini izleyemediği için de bu imtiyazlar kapitülasyon biçimine girmiş ve Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hazırlamıştır.

En güzelini rahmetli Prof. Mükrimin Halil söylemişti. Değerli arkadaşım emekli yüksek mühendis Tümamiral İzzettin Gögen'den duymuştum: "Mükrimin Halil'den savunma Akademisi öğrencileri Osmanlı tarihinin kısa bir özetini yapmasını istedikleri zaman; Avrupa'nın ortasına kadar yağma için gittiler. Bu yağmalar bittiği

zaman eski sınırlarına döndüler. Şimdi de birbirlerini yağmalıyorlar...”

Her ne olursa olsun Osmanlı Devleti 1299 yılında Sakarya Nehri boylarında kurulmuş, deniz çıkarlarına sırt çevirmek yüzünden İstiklal Savaşının Sakarya Muharebesini kazanmasından sonra çökmüştür. (Değerli arkadaşım ve sınıf birincisi Emekli Tümamiral Tefvik Sargut'un bir konferansına eklediği yüksek fikirlerden).

* * *

Ali Şükrü Bey'in naklettiği İngiliz Şairi Thomas Osborne'un yazdığı şiire gelince: Kamuoyu denizci olan İngiliz şairleri İngiliz halkını, denizci rakip gördükleri Türklere karşı tahrik etmek için bu biçim şiir ve senaryoları daima hazırlayıp yayınlamışlardır. Nitekim Türkleri pek yakından ve gerçek olarak tanıyan İngiliz Amirali Adolphe Slaide de, Thomas Osborne'dan da ağır yazdığı şiirle ilişkin olarak şunları yazmaktadır. (Bakınız: Deniz kuvvetleri yayımlarından Müşavir Paşa'nın Türkiye seyahatnamesi) “Lord Byron Yunan ihtilali sırasında iki güzel Yunanlı kız bulup bunları melek biçiminde giydirdikten sonra bu meleklerin babalarını ve ailelerini Türkler öldürdü” diye şiir yazdı. Onun bütün şiirlerinde Türkler zalim, Yunanlılar da Bizans medeniyetine dayanan masumlardır. Gerçekte, olayları da birer birer anlatıp Yunanlıların hem zalim hem de yalancı masum oldukları sabittir. Onlar Bizans'ın varisi değil Giriktirler. Lord Byron Yunanlıları tutacağı yerde Türkleri tutsaydı uygarlığa daha iyi hizmet ederdi” demiştir.

Ali Rıza Seyfi'den de şunları okumuştuk (Adolphe Slaide'in kitaplarının çevirisi): Yunan isyanındaki olayların ve Yunan zulümlerinin en iyisi ve gerçeğini 1827-28 lerde İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği papazı Mister Walsh üç ciltte yazmıştır. Ne yazık ki bu kitapları bütün aramamıza rağmen bulduramadık.

